

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Suru kohtaa lapsen

Vertaistukioppaan osan kääntäminen suomalaiselle viittomakielelle

Hanna Hyödynmaa

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

4/2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Hanna Hyödynmaa	Sivumäärä 33 ja 5 liitesivua
Työn nimi Suru kohtaa lapsen – Vertaistukioppaan osan kääntäminen suomalaiselle viittomakielelle	
Ohjaava(t) opettaja(t) Hanna-Kaisa Turja, Tytti Koslonen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja KÄPY – Lapsikuolemperehet ry, Maarit Kivikko	
Tiivistelmä <p>Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa viittomakielistä materiaalia vertaistukiyhdistys KÄPY – Lapsikuolemperehet ry:lle kääntämällä osio heidän tammikuussa 2011 julkaisemastaan oppaasta Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut? Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville. Työhön kuuluu tämän kirjallisen raportin lisäksi produkti: DVD jolle on tallennettu viittomakielinen käännös kyseisen oppaan osiosta. Tarkoituksena oli tuottaa ensimmäinen lapsen ja nuoren surua koskeva suomalainen viittomakielinen käännös.</p> <p>Opinnäytetyössä ensimmäinen tutkimusongelma liittyi käännettävän tekstilajin vaikutukseen viittomakielisissä ratkaisuisissa käännöksessä. Suomalaisessa viittomakielessä esiintyviä tyyllilajeja ei ole tutkittu, joten työssä hyödynnettiin viittomakielentulkin koulutusohjelmassa saatuja oppeja viittomistyylin valinnasta.</p> <p>Toinen tutkimuskysymys koski saksalaisten käännöstutkijoiden Katharina Reissin ja Hans Vermeerin kehittämän skoposteorian hyödynnettävyyttä tässä työssä. Teoriassa esitetty käännöksen tarkoituksen ensisijaisuus palveli työn tekijän perustavoitteita käännöksen toteuttamistavasta, minkä vuoksi sen hyödyntämiseen päädyttiin. Työssä peilataan puhuttujen ja kirjoitettujen kielten kääntämistä suhteessa visuaaliseen kääntämiseen.</p> <p>Raportissa esitellään muun muassa työn lähtökohdat, käännettävä teksti, työn tilaaja sekä tutkimusongelmat. Lisäksi tarkastellaan käännösprosessia, jonka produktin valmistaminen vaati. Tutkimusongelmiin vastataan kahdessa erillisessä luvussa, joissa tarkastellaan tekstilajeja sekä käännösteorioita. Raportin loppuosassa on pohdintoja työn onnistumisesta sekä mahdollisista jatkotutkimusaiheista.</p>	
Asiasanat suomalainen viittomakieli, kääntäminen, vertaistuki, tekstilaji	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme of Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Hanna Hyödynmaa	Number of Pages 33 and 5 pages of appendixes
Title A child in grief – Translating a part of a peer support guide in Finnish sign language	
Supervisor(s) Hanna-Kaisa Turja, Tytti Koslonen	
Subscriber and/or Mentor KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry, Maarit Kivikko	
Abstract <p>The aim of this functional thesis was to produce material in Finnish sign language to a peer support association KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry by translation a section of their publication from January 2011, How to support a child, when someone close has deceased? A guide to the close ones and for those who work with children and adolescents. In addition to this report this thesis includes a product: a DVD in which the translation of the guide is restored. The purpose of this thesis was to produce the first translation to Finnish sign language of a text that discusses the grief of a child and an adolescent.</p> <p>In this thesis the first research was on the influence of the original text's type to the translation. In Finnish sign language there have been no researches on this kind of type differences, which is why in this thesis the knowledge given in the sign language interpreters training program about the different types of signing was exploited on this matter.</p> <p>The second research concerned the ability to exploit the skopos-theory developed by German translation researchers Katharina Reiss and Hans Vermeer in this thesis. In skopos-theory there are statements on the meaning of the translation being a priority. Those statements served the basic goals of this thesis, which is why the exploitation of the theory was decided. In this thesis the translation theories on written and spoken languages are utilized in translating of the visual language.</p> <p>In this report there are introductions of the basis of this thesis, the translated Finnish text, the cooperator and the research issues. Results on the two researches are presented in two different chapters discussing text types and translation theories. Furthermore there is an overlook to the translation process which the product included. In the ending there are some thoughts of how the thesis succeeded and possible ideas for further researches.</p>	
Keywords Finnish sign language, translation, peer support, text type	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO

2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT 6

2.1 Näkökulmia kääntämiseen 7

2.2 Tekstin valikoituminen 8

2.3 Käännettävä opas 9

2.4 Käännettävä tekstiosio 10

2.5 Tilaaajan esittely 11

3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ 12

3.1 Työn perusta 12

3.2 Toiminnallinen opinnäytetyö 14

3.3 Työn tarpeellisuus 15

4 TEKSTILAJI 16

4.1 Ohjeistava teksti 17

4.2 Tekstilajin näkyminen viittomakielisessä käännöksessä 18

5 SKOPOSTEORIA JA MUUT KÄÄNNÖSTEORIAM 20

5.1 Käännöksen skopos ja adekvaattisuus 21

5.2 Ekvivalenssi ja dynaaminen ekvivalenssi 22

6 PRODUKTIN TYÖVAIHEET 23

6.1 Käännettävän tekstin analysointi 24

6.2 Käännösratkaisut 26

6.3 Haasteet 26

6.4 Valmis produkti 28

7 POHDINTA 29

7.1 Aikataulutuksen onnistuminen 30

7.2 Mahdolliset jatkotutkimukset 31

LÄHTEET 32

LIITTEET 34

1 JOHDANTO

Viittomakielisten oikeus saada tulkkauspalveluja turvattiin Suomessa lailla vuonna 1995 (Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta (969/1995) 14 pykälän 3. momentti). Lain tarkoitus oli taata viittomakielisten oikeus saada palveluja omalla äidinkielellään. Silti viittomakielisen materiaalin ja palvelujen saatavuus on yhä melko rajallista. Kielellisen esteettömyyden ja tasa-arvon toteutumiseksi palvelujen ja materiaalien tuottaminen myös vähemmistökielillä on ensiarvoisen tärkeää. Viittomakielisen väestön tulisi olla tasa-arvoisessa asemassa valtaväestön kanssa kaikissa elämäntilanteissa.

Läheisen kuolemaan ja suruun liittyvää vertaistukimateriaalia ei ole julkaistu suomalaisella viittomakielellä. Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on edistää kielellistä esteettömyyttä tuottamalla viittomakielistä materiaalia opinnäytetyön tilaajatahon, vertaistukiyhdistys KÄPY –Lapsikuolemaperheet ry:n käyttöön. Työn produktina on DVD, jolle on tallennettu suomalaiselle viittomakielelle käännetty osio yhdistyksen tammikuussa 2011 julkaisemasta suomenkielisestä oppaasta, *Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut? Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville* (2011). Käännetty teksti alkuperäismuodossaan löytyy tämän raportin liitteistä (liite 1). Esittelen koko oppaan ja käännetyn osion lyhyesti myös tässä raportissa. Työelämäohjaajana toimii KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry:n toiminnanjohtaja Maarit Kivikko. Oppaan kääntäminen edistää viittomakielisten palvelunsaantia myös vertaistukea tarvitsevinä, surevan lapsen kohtaavina vanhempina tai työntekijöinä. Lapsen surua käsitteleviä tekstejä ei tiettävästi ole aiemmin käännetty suomalaiselle viittomakielelle.

Tässä opinnäytetyön kirjallisessa raportissa esittelen työni lähtökohdat, perustan, tutkimusmenetelmän sekä tilaajan ja käännettävän tekstin. Tarkastelen tekstilajin käsitettä, puhuttujen kielten käännosteorioita sekä omaa käännostrategiaani. Esittelen prosessin, jonka suomenkielisen tekstin kääntäminen suomalaiselle viittomakielelle työssäni vaati. Lopuksi teen pohdintoja työstä ja arvioin opinnäytetyöni onnistumista. Työni on suunnattu viittomakielentulkkiopiskelijoille

tuomaan näkökulmaa vastavaanlaisia tekstejä käännettäessä sekä jatkotilauksia varten, ja tilaajataho KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry:lle.

Työni edetessä muodostui kaksi tutkimuskysymystä, jotka liittyvät käännettävän tekstin tyyliin sekä yhteen käännteoriaan:

- I. Millä keinoin lähdetekstin tekstilaji välittyy viittomakielelle?
- II. Miten skoposteorian käännökseen tarkoituksen ensisijaisuus voidaan ottaa huomioon tässä työssä?

Tutkimuskysymykset esittelen tarkemmin luvussa kolme. Niiden puitteissa toteutan työni tutkimusta, ja etsin vastauksia työn edetessä.

2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT

Tutustuin koulutukseni toisen ja kolmannen opintovuoden aikana jo toteutettuihin opinnäytetöihin. Toiminnallisia opinnäytetöitä lukiessani jonkin konkreettisen produktin tuottaminen opinnäytetyöni yhteydessä alkoi kiinnostaa. Olin myös nähnyt esimerkkejä edellisvuosien töistä. Tulkkauksen lisäksi viittomakielentulkin koulutusohjelmassa harjoitellaan suomenkielisten tekstien kääntämistä viittomakielelle, ja jonkinlaisen käännökseen tuottaminen opinnäytetyössäni alkoi kiinnostaa minua. Kääntämiseen halusin perehtyä syvemmin, ja tutkia suomen kielen ja viittomakielen eroja.

Kääntämiseen sisältyy monia työvaiheita, näkökulmia ja teorioita. Asiat, joita halusin opinnäytetyössäni selvittää muotoutuivat vasta työn loppuvaiheessa, kun olin perehtynyt kääntämiseen liittyvään aineistoon. Tärkeää oli aluksi pohtia, mitä haluan työlläni saavuttaa ja mikä on juuri tämän käännökseen kannalta tärkeää. Valitsin yhdeksi tarkasteltavaksi asiaksi käännettävän tekstin tekstilajin sekä sen vaikutuksen kääntämiseen. Tuon esille tarkastelemiani asioita raportin luvussa neljä.

2.1 Näkökulmia kääntämiseen

Kääntäminen mielletään usein yksinkertaiseksi asiaksi: sanat vain käännetään kieleltä toiselle. Henkilö, joka ei ole tutustunut käännöstieteeseen voi ajatella, että kuka tahansa kahta kieltä hyvin osaava on valmis kääntäjä tai tulkki. Jokainen käännös on kuitenkin kääntäjän työtä, joka edellyttää harkintaa ja päätöksentekoa (Leppihalme 2007, 365). Varovainen määritelmä kääntämiselle voisi olla, että kääntäessä ilmaistaan tulokielen keinoin se, mikä on jo lähtökielen keinoin ilmaistu. Kyse ei siis ole kielen kääntämisestä, vaan merkitysten ja sisällön välittämisestä kohdekielelle. Kääntämisessä tulee ottaa huomioon monia erilaisia asioita ja tehtävä jatkuvasti valintoja eri käännösvaihtoehtojen välillä. Käännöksille asetetaan usein suuria vaatimuksia, joiden toteuttaminen on usein lähes mahdotonta. (Vehmas-Lehto 1999, 12, 16-17.)

Jokaisella kääntäjällä on erilainen tulkintatapa, minkä vuoksi saman asian voi kääntää usealla eri tavalla. Suomentaja Jaana Kaparin (2005, 29) sanoin: ” Jokainen kirjailija, jokaisen kirjailijan jokainen kirja, lause ja jokainen sana ovat erilaisia, ja erilainen on myös jokainen kääntäjä jokaisessa hetkessä.” Jokainen kääntäjä siis tekee henkilökohtaisesti omat ratkaisunsa työssään.

Roslöf ja Veitonen (2006, 113) määrittelevät kääntämisen olevan lähdetekstin uudelleenmuotoilua kohdekielen keinoja käyttäen. Lähdekielen muoto pitää hylätä. Viitotuissa kielissä tämä korostuu, sillä kyse on visuaalisesta kielestä, jolla ei ole kirjoitettua muotoa. Viittomakielelle käännettäessä lähtökielen vaikutus eli interferenssi näkyy helposti. Interferenssi voi aiheuttaa sen, että vastaanottajan on vaikea ymmärtää käännöksessä tuotettua kieltä.

Monissa maissa periaatteena on, että kääntäjät kääntävät vieraasta kielestä vain äidinkieleensä päin. Suomessa tilanne on erilainen, sillä kielialueemme on pieni ja suomen kieltä taitavia kääntäjiä on varsin vähän. Kääntäjät joutuvat usein tekemään töitä molempiin suuntiin. Julkaistavaksi tarkoitetun tekstin kääntämiseen täytyy ehdottomasti käyttää apuna henkilöä, jolle käännöksen tulokieli on äidinkieli. Lisäksi tällä henkilöllä tulee olla hyvä kielentaju ja paljon yleistietoa. (Vehmas-Lehto 1999,

12.) Myös tässä opinnäytetyössä käänän omaa äidinkieltäni, suomea vieraalle kielelle. Molempien työkielten asiantuntijoita ovat Humanistisen ammattikorkeakoulun lehtorit, joita konsultoin käännösprosessin aikana.

2.2 Tekstin valikoituminen

KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry:n kotisivuille päädyin sattumalta internettiä selailemalla. Huomasin heillä olevan suomenkielisiä tekstejä, jotka oli tarkoitettu eräänlaisiksi tukipaketeiksi lapsensa menettäneille vanhemmille. Ajattelin, että voisin kääntää yhden näistä teksteistä. Otin yhteyttä yhdistyksen toiminnanjohtajaan, Maarit Kivikkoon ja hän ilmoitti yhdistyksen suostuvan viittomakielisen materiaalin tilaajaksi. Käännettävä teksti vaihtui yhdistyksen toiveesta *Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut? Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville* –oppaaseen syksyllä 2011. Kyseisen oppaan kääntäminen olisi tukipaketteja ajankohtaisempaa, ja opas hyödyttää myös muita kuin lapsensa menettäneitä vanhempia (Kivikko 2011). KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry laajensi toimintaansa vuonna 2011 yhä enemmän lapsiin ja nuoriin, joita opas koskee. Lisäksi vertaistukijärjestö Suomen nuoret lesket ry voisi myös hyödyntää käännöstä omassa toiminnassaan.

Lapsen surua on tutkittu melko vähän. Silti se on aina ajankohtainen asia. Kuolema koskettaa monia lapsia esimerkiksi isovanhempien poismenon yhteydessä. Toisin kuin viittomakielellä, suomenkielellä tuotettuja teoksia aiheen ympäriltä löytyy jonkin verran. Suurin osa niistä on suunnattu lapsiperheille, jotka ovat kokeneet menetyksen, mutta myös käännettävän tekstin kaltaisia ohjeistavia teoksia lasten kanssa työskenteleville on. Psykologi Atle Dyregrovin teos *Lapsen suru* (1993) sisältää käytännön vinkkejä surevan lapsen tukemiseen. Toinen Dyregrovin teos on Magne Raundalen kanssa yhteistyössä kirjoitettu *Sureva lapsi ja koulu* (1997). Kirja on suunnattu vanhemmille ja opettajille, jotka kohtaavat surevan lapsen. Molemmat löytyvät myös KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry:n julkaiseman *Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut?* –oppaan lähdeluettelosta.

Surun Lintu – Lapsi kysyy kuolemasta (Peltola & Viika & Kivimäki 1988) sisältää kirjoituksia eri henkilöiltä, jotka ovat työssään tai elämässään joutuneet pohtimaan kysymyksiä luopumisesta ja kuolemasta. Kirjassa käsitellään lasten ajatuksia ja ilmaisuja kuolemasta, ja se on tarkoitettu kaikille jotka keskustelevat lasten ja varhaisnuorten kanssa kuolemasta ja siihen liittyvistä kysymyksistä. Sirkku Ehon kirja *Lapsen suru* (2005) on osa *Eheytyminen ja toivo* –kirjasarjaa. Pieni teos kertoo, miten lapsi kokee läheisen ihmisen menetyksen, ja miten aikuiset voivat auttaa lasta kuoleman kohtaamisessa.

2.3 Käännettävä opas

Tammikuussa 2011 julkaistu *Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut? Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville* on tarkoitettu tueksi, kun lapsen tai nuoren läheinen on kuollut (Uittomäki, Mynttinen & Laimio 2011, 4). Oppaan tekijöinä ovat KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry:n järjestöpäällikkö Susanna Uittomäki sekä Sirpa Mynttinen ja Anne Laimio.

Tekijät ovat jokainen olleet uransa aikana paljon tekemisissä surevien kanssa. Sosionomi (YAMK) Susanna Uittomäki organisoii vertaistukiryhmiä ja toimii kouluttajana surevan lapsen tukemiseen liittyen. Hän on opiskellut sosiaali- ja terveysalan johtamista, ja pilotoi opinnäytetyönään Pirkanmaalle lasten sururyhmätoiminnan. Hän myös julkaisi toimintamallin, jonka avulla sururyhmiä voidaan järjestää. (mt., 36-37.)

Anne Laimio on vuosina 2001-2006 toiminut Jyväskylän seudun mielenterveysseura ry:n *Tuettu*-suruprojektin projektipäällikkönä. Hän on koulutukseltaan sosionomi (AMK), työnohjaaja ja kouluttaja. Tällä hetkellä hän toimii Keski-Suomen sosiaaliturvayhdistyksen vertais- ja vapaaehtoistoiminnan kehittäjänä sekä surukouluttajana ja ryhmien ohjaajana. (mt., 36.)

Sirpa Mynttinen työskentelee Suomen nuoret lesket ry:n leskiperhetyön koordinaattorina. Hän on myös toiminut Jyvässeudun nuoret lesket ry:n

kehittämishankkeen, *Arjen leskiperhetyö lapsille* projektivastaavana. Nykyinen työ on jatkoa tälle kehittämishankkeelle. Mynttinen myös kouluttaa lasten kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Koulutukseltaan hän on sosionomi-diakoni. Hänellä on työkokemusta lastentarhanopettajan työstä sekä henkilökohtaisia kokemuksia lasten surusta. (mt., 36.)

Oppaassa käsitellään eri aihealueita lapsen ja nuoren suruun liittyen. Eri kappaleet kertovat muun muassa lapsen ja nuoren suru ilmenemisestä, surun kokemisesta, lasten ja nuorten ajatuksista surusta, keinoista tukea surevaa lasta tai nuorta sekä vertaistuesta. Lisäksi oppaassa on liitteenä eri tukijärjestöjen tietoja sekä käytännön toiminnallisia esimerkkejä, joiden avulla lasta voi auttaa käsittelemään läheisen menetystä ja siitä seuranneita tunteita (mt., 37-40).

2.4 Käännettävä tekstiosio

Käännettävä kappale, *Lapsen ja nuoren surun ilmeneminen* kertoo konkreettisesti siitä, millä tavalla lapsi tai nuori voi käyttäytyä jos hän on menettänyt läheisen ihmisen. Tunnetiloja, joita lapsi voi käydä läpi on monia erilaisia ja aikuisen voi olla aluksi vaikeaa ymmärtää lapsen reaktioita. Surutilanteessa jokainen perheenjäsen käy läpi kriisin, mutta lasten surua ja tukemista ei saa unohtaa. Lapsi itse ei välttämättä osaa ottaa itselleen tilaa suremiseen ja voi näin ollen jäädä ikäänkuin muiden surun jalkoihin. Kappaleen teksti auttaa aikuista ymmärtämään ja tukemaan surevaa lasta. (Uittomäki, Mynttinen & Laimio 2011, 6-9.)

Lapsen ja nuoren surun ilmeneminen –tekstistä huomaa myös sen, että yllättävimpiä surun tuomia reaktioita ovat vihanpurkaukset sekä mahdolliset raivonpuuskat. Niitä aikuiset eivät välttämättä osaa lapselta odottaa. Tekstissä neuvotaankin ylläpitämään esimerkiksi kotona sellaista ilmapiiriä, jossa kaikenlaisten tunteiden ilmaiseminen on sallittua. Jos tunteet tukahdutetaan, niitä ei huomioida tai ne ohitetaan, jopa fyysisiä oireita saattaa ilmetä. Tunteiden kohtaaminen ja purkaminen sen sijaan vaikuttavat paitsi henkiseen myös fyysiseen terveyteen positiivisesti. (mt., 8.)

Käännettävää tekstiosiota käsittelen kääntämisen näkökulmasta tämän raportin myöhemmissä luvuissa. Tarkastelen sitä ohjeistavana tekstilajina sekä analysoin tekstiä käännösprosessin alkuvaiheessa.

2.5 Tilaajan esittely

KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry on voittoa tavoittelematon ja aatteellisesti sitoutumaton vertaistukiyhdistys. Vertaistukea yhdistys tarjoaa lapsensa menettäneille vanhemmille muun muassa auttavan puhelimen, tukihenkilöiden sekä keskusteluryhmien kautta. Yhdistys tarjoaa tukea kaikille lapsensa menettäneille lapsen iästä tai kuolintavasta riippumatta. KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry:n jäseniä ovat lapsensa menettäneet vanhemmat, sisarukset, isovanhemmat ja muut perheen läheiset henkilöt. Yhdistys julkaisee myös KÄPY-nimistä lehteä kaksi kertaa vuodessa. Lehti postitetaan jäsenille, mutta se on myös erikseen tilattavissa. (KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry 2011.)

Oppaan kääntämiseen päädyimme tilaajan, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry:n toiminnanjohtaja Maarit Kivikon kanssa sähköpostitse käydyissä yhteistyökeskusteluissa syksyllä 2011. Yhdistys on laajentanut toimintaansa lapsiin ja nuoriin, minkä vuoksi tammikuussa 2011 julkaistu opas *Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut?* on ajankohtaisesti heille tärkeä. Opas on kokonaisuudessaan noin 60 sivua pitkä, joten koko teoksen kääntäminen olisi ollut liian suuri työ yhdelle henkilölle.

Neuvottelimme tilaajan kanssa, minkä osion he haluaisivat minun kääntävän, ja he toivoivat käännöstä oppaan teoriaosuuden alkuosasta, sivulta kuusi lähtien. Lopullisen rajauksen alueesta teimme lehtori Tytti Koslosen kanssa opinnäytetyön ohjaajapalaverissa. Neljä sivua pitkä, teoriaosuuden ensimmäinen kappale, *Lapsen ja nuoren surun ilmeneminen* tuntui sopivan kokoiselta tekstiltä käännettäväksi suomalaiselle viittomakielelle.

Tilaaajan kanssa sovimme myös opinnäytetyöni produktin käyttöoikeuksista kirjallisesti. Käyttöoikeussopimus löytyy tämän raportin liitteistä (liite 2). KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry:llä on oikeus ottaa kuusi (6) kopiota DVD:stä ja antaa niitä haluamilleen yhteistyötahoille, esimerkiksi Suomen Nuoret Lesket ry:lle. Yhteistyötahot eivät kuitenkaan saa kopioida DVD:tä.

3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Opinnäytetyöt ovat ammattikorkeakoulujen työelämän kehittämistehtäviä. Humanistisessa ammattikorkeakoulussa jokaisella opinnäytetyöllä tulee olla tilaaja joltain työelämätaholta. Tilaaja voi myös olla muu yhteistyökumppani. Opinnäytetyön tavoitteista sovitaan yhdessä kirjallisesti työn tekijän, tilaaajan sekä työtä ohjaavan lehtorin kanssa. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2009, 4.) Työ voi olla tutkimuksellinen tai viittomakielen tulkkiopiskelijoiden keskuudessa yleistynyt toiminnallinen opinnäytetyö. Tässä luvussa esittelen työn perustaan liittyvät tutkimusongelmat eli tutkimuskysymykset, ja kerron tutkimusmenetelmästä, jonka avulla lähdin hakemaan vastauksia näihin kysymyksiin. Lopuksi kerron työni tarpeellisuudesta.

3.1 Työn perusta

Opinnäytetyön tavoitteet, tutkimuskohteet ja tutkimusongelmat ilmenevät johdannossa mainitsemisani tutkimuskysymyksissä tekstilajin näkymisestä viittomakielisessä käännöksessä sekä skoposteoriassa esitettyjen asioiden hyödyntämisestä työssäni. Kysymykset toimivat jonkinlaisena ”punaisena lankana” opinnäytetyössä. Metodioppaissa usein neuvotaan miettimään tutkimusongelmat ennen varsinaisen työn ja aineiston keruun aloittamista (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2002, 113). Tämä ei kuitenkaan aina onnistu, sillä kysymysten looginen asettelu edellyttää usein tutkittavan aiheen käsittelyä. Vasta tämän jälkeen tutkija tietää tarkemmin, mitä hänen aineistostaan on saatavissa irti ja osaa asetella tutkimuskysymykset oikein. (Palonen 1988, 139-140.) Tämän opinnäytetyön

ympärille tietoperustaa kertyi prosessin aikana koko ajan lisää, minkä vuoksi löysin koko ajan uusia näkökulmia työhöni. Alussa olin epävarma, mitä haluan työssäni tutkia ja tutkimuskysymykset muokkaantuivat monta kertaa. Kääntämisen moniulotteisuus alkoi hahmottua vasta työn loppumetreillä. Myös tutkimuksen rajaaminen tuotti vaikeuksia. Ennen oman opinnäytetyöni tekemistä ammattikorkeakoulun opinnäytetyön laajuus ei ollut minulle lainkaan tuttua. Vasta työn edetessä selkiytyi, millaisesta tutkimuksesta opinnäytetyössä on oikeastaan kysymys.

Ensimmäinen tutkimuskysymys muotoutui lähdetekstin tekstilajin pohjalta. Tekstilajit eli genret ovat osa jokapäiväistä kielen kokemusta. Jokaisella genrellä on sille tyypillisiä piirteitä, joista tunnistamme mikä genre on kyseessä. Jaottelu ei kuitenkaan ole näin yksinkertaista, sillä samoja kielellisiä piirteitä omaavilla teksteillä voi olla täysin eri tarkoitukset. Esimerkiksi oppikirja, pääkirjoitus ja lehtihaastattelu voivat kielellisesti olla samankaltaisia, mutta jokaisella on erilainen funktio. (Mauranen 2006, 214-215.) Tekstilajin tarkastelu tässä opinnäytetyössä on tärkeää, koska lähdetekstin funktion välittyminen viittomakielelle täytyy taata. Tässä opinnäytetyössä käännettävä teksti on kielellisesti asiatyyliä, mutta sen funktio on ohjeistaa lukijaa. Asiatyyli on siis säilytettävä myös viittomakielisessä käännöksessä, mutta tekstin ohjeistavuus tulee välittyä vastaanottajille.

Tässä työssä käännettävä teksti on siis ohjeistava asiateksti. Viittomakielen ”tekstilajeja” ei ole tutkittu juuri lainkaan, joten kääntäjänä minun tulee harkita tarkkaan esimerkiksi millaisen viittomistyylin eli rekisterin valitsen käännökseeni. Tähän tarkoitukseen olen tutkinut suomalaisen viittomakielen rakenteesta kertovaa kirjallisuutta, ja soveltanut koulutusohjelman aikana oppimiani asioita. Viittomakielen eri tyyllilajeja en tässä työssä tutki tarkemmin, vaan keskityn soveltamaan niitä tietoja, mitä tällä hetkellä on saatavissa omaan työhöni. Kirjoitettujen kielten tekstilajeja ja tekstilajin näkymistä viittomakielisessä käännöksessä käsittelen luvussa neljä.

Toinen tutkimuskysymys koskee yhtä, käännöstieteissä varsin tunnettua käännösteoriaa, skoposteoriaa. Käännösteoria-käsitteellä voidaan viitata joko yksittäiseen käännösteoriaan, käännöstutkimuksen teoreettiseen näkökantaan tai

yleisesti käännöstutkimukseen (Hytönen 2006, 66). Käytän tässä raportissa sanaa *käännösteoria* tarkoittamaan yksittäisiä teorioita.

Opinnäytetyöni perustavoite oli tuottaa käännös viittomakielen ehdoilla. Käännöksestä ei tulisi näkyä lähtökieli, vaan sen tulisi olla tuotettu viittomakielen ominaisuuksia noudattaen. Halusin tehdä käännöksen, joka ei näytä käännökseltä ja toteuttaa saman tarkoituksen kuin lähdeteksti. Saksalaisten kääntämisen tutkijoiden Katharina Reissin ja Hans Vermeerin 1980-luvun alussa kehittämä käännösteoria, *skoposteoria* tavoittelee juuri tällaista kääntämistä, joten se soveltui parhaiten tavoitteisiini. Opinnäytetyössäni haluan selvittää, miten voin tässä työssä soveltaa skoposteoriassa esitettyjä asioita siitä, että käännöksen tarkoitus on ensisijaista. Skoposteoriaa ja muita käännösteorioita tarkastelen luvussa viisi.

3.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Vilka ja Airaksinen (2003, 41-42, 65) toteavat, että toiminnallisen opinnäytetyön avulla opiskelijan on mahdollista yhdistää ammatilliset teoreettiset tietonsa käytäntöön. Ajatus jonkin tapahtuman tai viittomakielisen materiaalin tuottamisesta vaikutti opinnäytetyöni aihetta pohtiessa haastavalta ja mielenkiintoiselta, minkä vuoksi toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen tuntui alusta asti tutkimuksellista työtä mielekkäämmältä vaihtoehdolta. Kun päätin tuottaa käännöksen, toiminnallinen opinnäytetyö oli myös sen kannalta sopivin tutkimusmenetelmä.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus sekä raportointi tutkimusviestinnällisin keinoin. Työ tavoittelee käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista tai toiminnan järjestämistä. Alasta riippuen se voi olla esimerkiksi jonkinlainen ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje tai vaikkapa jonkin tapahtuman toteuttaminen. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.) Juuri tällaista käytännönläheistä työtapaa halusin hyödyntää oman ammattitaitoni julkituonnissa.

Myös kirjallinen osuus toiminnallisessa opinnäytetyössä on tärkeä. Toiminnallisen opinnäytetyön raportti on teksti, jossa selviää mitä on tehty ja millainen työprosessi

on ollut sekä lopputulos ja johtopäätökset. Raportissa opiskelijan tulee myös arvioida omaa prosessiaan. (mt., 65.) Kirjoittaminen on osa produktin tekemistä, jonka aikana opiskelija voi saada uusia oivalluksia ja näkökulmia toiminnalliseen osioon.

3.3 Työn tarpeellisuus

Kuten jo johdannossa mainitsin, perusteluna työlleni on kielellinen esteettömyys. Kuurojen Liiton puheenjohtaja Markku Jokinen (2010) toteaa: *”Kuurojen yhteisö on tehnyt töitä viittomakielen aseman parantamiseksi yli sata vuotta ja Suomessa viittomakielen ja viittomakieltä käyttävien asema turvattiin perustuslaissa (Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta (969/1995) 14 pykälän 3. momentti) vuonna 1995. Eri valtion tahot kuten Kotimaisten kielten tutkimuslaitos, tulkkeja kouluttavat oppilaitokset, yliopistot sekä kuurojen koulut ovat olleet mukana viittomakielen opetuksessa ja viittomakielen käytön edistämisessä.”* (Kuurojen Liitto & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010). Opinnäytetyöt ovat osa viittomakielialan tutkimusta ja kehittämistä. Tuottamalla uutta viittomakielistä materiaalia edistän viittomakielen ja viittomakielisten asemaa Suomessa.

Toiminnanjohtaja Kivikko mainitsi marraskuussa 2011 pidetyssä yhteistyöpalaverissa sekä keväällä 2012 sähköpostitse käydyissä yhteistyökeskusteluissa yhdistyksen olleen aiemmin myös tekemisissä viittomakielisten kanssa, mikä osaltaan myös vahvistaa opinnäytetyöni tarpeellisuutta:

”Meillä on yhdessä perheviikonlopussa ollut mukana kuuro pariskunta ja heidän tukenaan viittomakielentulkki. Kaikille osapuolille tilanne oli haastava.

Minusta tämän kaltainen materiaali (opinnäytetyön produkti) palvelee sekä lapsen kuoleman kokeneita perheitä että myös työssä heitä kohtaavia. Kaikissa muodoissa tarjolla oleva materiaali helpottaisi käytännön tilanteita.” (Kivikko 2012).

Viittomakielisten tulisi olla tasa-arvoisessa asemassa myös lapsen surua kohtaavina vanhempina tai työntekijöinä. Tuki, jonka suomenkieltä äidinkielenään käyttävät henkilöt saavat tällä hetkellä vertaistukiyhdistyksen kotisivuilla olevista teksteistä tulisi välittää sellaisenaan myös viittomakielisille. Näin myös KÄPY – Lapsikuolemaperheet

ry tavoittaisi yhden suomalaisen vähemmistöryhmän, jolle ei tällä hetkellä ole palveluita heidän Internet-sivuillaan. Lisäksi opinnäytetyöni toimii eräänlaisena suunnannäyttäjänä muille yhdistyksille, joilla ei vielä ole viittomakielistä materiaalia käytössään.

4 TEKSTILAJI

Ensimmäinen tutkimuskysymys liittyy käännettävän tekstin tekstilajin tarkasteluun. Opinnäytetyöni kannalta tämä on tärkeää, koska kuten jokaisella tekstilajilla, myös lähdetekstillä on tietty funktio: ohjeistaminen ja opastaminen. Tekstin funktion välittyminen käänöksessä on yksi opinnäytetyöni perustavoitteista. Kääntäjälle tekstilaji on työkalu, jonka avulla käännöksen sanasto, rakenne ja tyyli saadaan sopimaan uuteen ympäristöönsä. Tekstin topiikki määrittää tekstilajia kuitenkin vain osittain, ja sen perusteella on vaikea määritellä mitä teksti oikeastaan käsittelee. (Rahtu 2011, 12, 14-15.) Tässä luvussa tarkastelen tekstilajin käsitettä sekä ohjeistavan tekstin peruspiirteitä, ja vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni.

Käsitteenä tekstilaji voi olla monitulkintainen: jokaisella tekstillä on eri funktio, mutta kielellisesti ne voivat olla hyvinkin samankaltaisia. Honkanen (2006, 191-217) tutki Helsingin kaupungin opetusviraston ryhmäkirjeitä, joita lähetettiin alueen kouluille ja virastoille. Kaikki kirjeet olivat ohjailevia, mutta osa velvoitti vastaanottajan tekemään jotain ja osa kirjeistä vain tarjosi vastaanottajalle mahdollisuuden toimia tietyllä tavalla, joka kenties hyödyttäisi vastaanottajaa itseään. Honkanen tutki kahden kirjetyypin eroavaisuuksia. Kieliasultaan ne näyttivät samanlaisilta, mutta funktion eroavaisuudet näkyivät esimerkiksi sanavalinnoissa. Ohjaavissa kirjeissä vastaanottajille kerrottiin, mitä he *voivat* tehdä ja mitä *on mahdollisuus* tehdä, kun taas velvoittavissa kirjeissä kouluja *pyydettiin tekemään* tai ilmaistiin mitä ne *jatkoissa tekevät*. Pieniltä vaikuttavilla sanavalinnoilla kirjeissä ilmaistiin funktio, vaikka ne muutoin olivat ulkoasultaan ja kielellisesti samankaltaisia. Samankaltaisia funktiota ilmaisevia keinoja löysin käännöstä tehdessäni myös viittomakielestä, ja myös niistä kerron tämän luvun alaluvuissa.

4.1 Ohjeistava teksti

Kuten Honkasen (2006, 191-217) tutkimat tekstit, myös opinnäytetyössäni käännettävä teksti on ohjaileva. Funktio tulee tekstissä näkyviin esimerkiksi näin: *”Kotona on oltava lupa kaikenlaisiin tunteisiin, ja mikäli läheiset kykenevät ottamaan nämä tunteet vastaan, lapsen olo helpottuu. Rakentavia tapoja ilmaista kielteisinä pidettyjä tunteita voi opetella ja harjoitella. Lasta auttaa, kun hänelle kerrotaan mahdollisista reaktioista ja siitä, miten omaa oloa voi helpottaa.”* Tekstissä lukijalle annetaan selkeät ohjeet, miten hän voi helpottaa surevan lapsen oloa ja auttaa häntä ilmaisemaan tunteitaan. Edellämainitussa osiossa esimerkiksi lukija huomaa, että hänen täytyy surevan lapsen läheisenä kyetä ottamaan vastaan lapsen tunteita ja kertoa lapselle, miten oloa voi helpottaa. Tekstissä käytetään samanlaisia verbejä, kuin Honkasen tutkimissa kirjeissä. Esimerkissä verbi ”voida” tavataan tekstissä monta kertaa, mutta on myös velvoittavampia ilmaisuja kuten ”on oltava”. Yleisesti teksti on kuitenkin enemmän ohjaava kuin velvoittava, kuten myös teoksen nimessä mainitaan: ” -- *Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville.*”

Ohjailevia tekstejä löytyy myös paljon ammatillisissa opinnoissa sekä työelämässä. Myös esimerkiksi erilaisten laitteiden käyttöohjeet ovat ohjailevia tekstejä. Hyvässä ohjeistavassa tekstissä kieliasu on virheetön ja helppolukuinen, sisältö on jäsennelty, etenemisjärjestys on looginen ja mahdolliset piirrokset tai kuvat ovat selkeitä. Ohjeistavassa tekstissä lukijaa voidaan myös ohjata väärin toimimisen varalta, jolloin annetaan ohjeet siitä miten ei tule menetellä tai miten mahdolliset virheet voi korjata. (Tarkoma & Vuorijärvi 2010, 157-158.) Edellämainittuja ohjeistavan tekstin kriteereitä näkyy myös käännettävässä tekstissä. Helppolukuisuus ja jäsennellyt osiot tekevät ohjeistavasta tekstistä kaikille luettavan. Käännettävä tekstin funktio kuitenkin eroaa esimerkiksi käyttöohjeen funktiosta, sillä sen tarkoitus on vain antaa ikäänkuin vinkkejä lukijalle – ei suoranaista toimintaohjetta, jollaisen laatiminen tietynlaisessa tilanteessa olevan ihmisen käsittelyyn lienee mahdotonta.

4.2 Tekstilajin näkyminen viittomakielisessä käännöksessä

Professori Anna Mauranen (2006, 214) mainitsee angloamerikkalaisessa tekstilajien tutkimuksessa puhuttavan enemmän rekisteristä kuin tekstilajista. Rekisteri ei erottele kirjoitettuja ja puhuttuja kieliä, vaan lajittelee molemmat sisällön mukaan. Kuten jo aiemmin mainitsin, viittomakielen ”tekstilajeja” ei ole tutkittu, mutta viittomarekisterin valinta on asia, jota olemme koulutusohjelman aikana harjoitelleet kääntämisen yhteydessä. Esimerkiksi satuja viitottaessa rekisteri on täysin erilainen kuin uutisteksteissä.

Viittomarekisterin valinnassa konkreettisia ominaisuuksia ovat viittomavalinnat, ilmeet ja eleet. Myös perspektiivinvaihdot vaikuttavat rekisteriin, ja ovat tärkeä osa esimerkiksi satua viitottaessa. Perspektiivillä tarkoitetaan näkökulmaa, josta katsoen asia kerrotaan. Viittomakielessä viittoja valitsee usein kontekstissa esiintyvän hahmon tai tarkoitteen, ottaa tämän roolin ja viittoo asian tämän näkökulmasta. Puhutuissa kielissä tästä käytetään ilmaisua suora kerronta. (Vivolin-Karen & Lehtonen 2005, 31.) Viittoja voi perspektiivinvaihdolla asettua esimerkiksi eläimen tai vaikkapa esineen rooliin. Tällainen on satuja viitottaessa enemmän sääntö kuin poikkeus, sillä se tekee kielestä elävän samalla tavalla kuin kirjoitetuissa saduissa esimerkiksi sanavalinnat vaikuttavat lukijan mielikuvitukseen. Asiatekstiä tuotettaessa perspektiivinvaihdot eivät ole niin selkeästi esillä, minkä vuoksi niiden lisääminen käännökseen tuntui vieraalta. Tästä käännöshaasteesta kerron enemmän luvussa viisi.

Ilmeillä ja eleillä kuvastetaan esimerkiksi tunnetiloja, asioiden tai ilmiöiden voimakkuuksia sekä konkreettisia toimintoja. Vaikka esimerkiksi edellämainitut sadut vaativat huomattavasti enemmän ilmeikkyyttä, ilmeitä käytetään viittomakielessä kaikenlaisia tekstejä tuotettaessa. Ilmeet ja eleet ovat osa visuaalista kieltä, ja niiden puuttuminen voi tehdä tuotoksesta vaikeasti ymmärrettävän. Suomenkieltä

äidinkielenään käyttävän voi olla aluksi vaikeaa tottua viittomakielen ilmeikkyyteen, sillä puhutuissa kielissä ilmeillä ei ole yhtä suurta painoarvoa.

Viittomakielessä perspektiivin vaihdot, ilmeet ja eleet sekä viittomavalinnat vaikuttavat rekisteriin. Rekisteri puolestaan tuo tuotoksen vastaanottajalle informaatiota siitä, millaisesta tekstistä on kyse. Rekisteri vaikuttaa myös viittojan luotettavuuteen: mikäli viittoja käyttää rekisteriä, joka ei sovi käsiteltävään aiheeseen hän menettää uskottavuutta. Oikea viittomistyyli on siis ensisijaisen tärkeää, ja sitä valitessa tulee ottaa huomioon paitsi viitottavan asian aihe ja luonne, myös vastaanottaja. Mikäli tuotos on suunnattu lapsille, viittomavalinnat ovat erilaisia kuin esimerkiksi juhlapuheessa. Kyseessä on sama ilmiö, kuin esimerkiksi televisio-ohjelmissa: lastenohjelmissa on täysin erilaisia kielellisiä ilmauksia kuin vaikkapa uutisissa. Samalla tavalla viittomakielessä käytetään eri keinoja viitottaessa erilaisia tuotoksia.

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä pohdin tekstilajin näkymistä viittomakielisessä käännöksessä. Asiaa tarkasteltuani voin vastata kysymykseen seuraavasti: Kun käännettävä teksti on ohjeistava ja asiatyylinen teksti, viittomarekisterin valinnassa täytyy ottaa huomioon kielelliset ilmiöt ja lähdetekstin funktio. Asiallinen tyyli viittomakielessä tarkoittaa käytännössä paitsi oikeaa viittomarekisterin valintaa, myös esimerkiksi sitä, että viittomavalintojen tulee olla yleiskielellisiä. Alueellisesti käytettäviä arkikielen viittomia, jotka ovat vakiintuneet vain tietyn ryhmän sisällä ei pidä käyttää. Myös sanat, joille ei löydy vastaavaa viittomaa täytyy aina ensin viittoa sormiaakkosia käyttäen, jotta kuka tahansa käännöstä vastaanottava ymmärtää, mistä on kyse. Asiallisuus välittyy myös pukeutumisella. Viittojalla tulee olla vaatteet, jotka toimivat ikäänkuin hyvänä taustana käsille, joilla viittomat tuotetaan. Yleensä tummat, yksiväriset vaatteet toimivat tässä hyvin. Lähdetekstin ohjeistavuuden välittymisessä täytyy huomioida käännöksen vastaanottaja. Viittojana minun tulee käännöksessä ajatella viittovani tuotosta henkilölle, joka ohjeistusta tarvitsee.

5 SKOPOSTEORIA JA MUUT KÄÄNNÖSTEORIAT

Viittomakielen ja suomen kielen välistä kääntämistä ei ole vielä tutkittu paljoa, mutta suomenkielisten tekstien kääntäminen viittomakielelle tulee luultavasti lisääntymään tulevaisuudessa, kun viittomakieliset alkavat enemmän käyttää johdannossa mainitsemani lain (Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta (969/1995) 14 pykälän 3. momentti) heille tuomaa oikeutta. Nykyään tulkeilta saatetaan tilata käännöksiä, ja esimerkiksi vaikeaselkoisten lomakkeiden kääntämisessä viittomakielelle tulkkeja tullaan varmasti hyödyntämään jatkossa (Roslöf & Veitonen 2006, 109).

Puhuttujen kielten käännösteoreettista tutkimusta voidaan soveltaa viittomakieltä käännettäessä ainakin osittain. Se, pitäisikö viittomakielelle kehittää oma käännösteoriansa on vielä avoinna. (Hytönen 2006, 66.) Käännösteorioita tutkiessa täytyy pitää mielessä, mikä ominaisuus on omassa työssä tärkeintä: Vastaavuus vai käännöksen toimivuus kohdekielessä? Jokaisella teorialla on eri näkökulma käännökseen ja painopisteet ovat eri ominaisuuksissa. Käännöksen laatua arvioidessa täytyy kuitenkin ottaa huomioon kaikki ominaisuudet. Käännöksen tuomitseminen huonoksi tai hyväksi on tuskin koskaan yksinkertaista. Mainitsemani tavoite tuottaa käännös kohdekielen ehdoilla ei siis poissulje vastaavuuden tärkeyttä, mutta nostaa toimivuuden keskeisemmäksi asiaksi.

Tässä luvussa tarkastelen muutamia puhuttujen kielten käännösteorioita sekä oman käännösstrategiani produktia varten, jossa vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni: Miten skoposteorian käännöksen tarkoituksen ensisijaisuus voidaan ottaa huomioon tässä työssä? Puhutuissa kielissä käännösteorioita löytyy useita, ja on tärkeää pohtia mitä ominaisuuksia sovellan omassa käännösprosessissani. Perusasiat on hyvä miettiä valmiiksi jo työn alussa, sillä näin on helpompi tuottaa ristiriidaton käännös (Roslöf & Veitonen 2006, 109). Samaa strategiaa tulisi siis noudattaa koko käännöksessä.

5.1 Käännöksen skopos ja adekvaattisuus

Suomenkielisen tekstin kääntäminen viittomakielelle kohdekielen ehdoilla on siis tämän opinnäytetyön perustavoite – käännös joka ei näytä käännökseltä. Tämä on yhteydessä lähdetekstin funktion välittymiseen muuttumattomana myös käännökseen. Skoposteoriassa kaiken kääntämisen ratkaiseva tekijä on käännöksen tarkoitus. Tärkeää on saavuttaa käännöksen tarkoitus, eikä käännöksen suorittaminen tietyllä tavalla. (Reiss & Vermeer 1986, 55, 58.) Tässä opinnäytetyössä käännettävän tekstin tarkoitus on ohjeistaa ja antaa neuvoja aikuisille, jotka ovat surevien lasten kanssa tekemisissä. Myös käännöksen tarkoitus on tuoda samat tiedot muuttumattomina viittomakielisille heidän oman äidinkieltensä keinoja käyttäen. Lähtötekstin ja käännöksen skopos on siis sama. Vastaanottajat vain käyttävät eri kieltä.

Hytösen mukaan (2006, 69) adekvaattisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan käännöksen suhdetta kohdekielen ja käännöksen vastaanottajiin, mutta se on ekvivalenssin tapaan monitulkintainen käsite. Skoposteorian kehittäneet Reiss ja Vermeer (1986, 76) määrittelevät kääntämisen olevan adekvaattia, jos käännöksessä otetaan huomioon prosessissa tavoiteltu tarkoitus. Tällöin tarkoitus määrää kohdekielisten ratkaisujen valinnan käännöksessä. Näiden määritelmien pohjalta ymmärrän käännöksen olevan adekvaatti, mikäli sen vastaanottajat tulkitsevat käännöksen samalla tavalla kuin lähtötekstin vastaanottajat. Käännöksen tulisi välittää lähtötekstin tarkoitus.

Tässä opinnäytetyössä tarkoitukseni ei kuitenkaan ole selvittää, tulkitsevatko käännöksen vastaanottajat sen samalla tavalla kuin lähtötekstin vastaanottajat tulkitsevat lähdetekstin. Adekvaattisuuden käännökseeni tuo skopoksen välittyminen. Luvussa neljä kerroin viittomakielisistä keinoista, joiden avulla tuon lähdetekstin ohjeistavuuden käännökseen. Toinen tutkimuskysymykseni siis kulkee ikäänkuin ensimmäisen tutkimuskysymykseni rinnalla: Työkaluna toimii Reissin ja Vermeerin skoposteoria, jonka ideologiaa toteutan käännöstä tehdessäni, ja käännöksen tarkoituksen ensisijaisuutta palvelevat viittomakielelliset keinot, joilla takaan

käännöksen tarkoituksen – eli ohjeistavuuden toteutumisen. Näin ollen vastaus toiseen tutkimuskysymykseeni on, että käännöksen tarkoituksen ensisijaisuus on mukana työssäni viittomavalinnoissa, joilla takaan käännöksen skopoksen toteutumisen.

5.2 Ekvivalenssi ja dynaaminen ekvivalenssi

Ekvivalenssi on paljon käytetty käsite käännöskirjallisuudessa, mutta sen tulkinta vaihtelee kirjoittajan mukaan (Hytönen 2006, 67). Nykyisin kääntämisen tutkimuksessa ekvivalenssilla tarkoitetaan lähdetekstin ja kohdetekstin välistä suhdetta (Reiss & Vermeer, 1986, 70). Vehmas-Lehto (1999, 55) käyttää termejä formaalinen sekä Eugene A. Nidan 1960-luvulla kehittämää, dynaamista ekvivalenssia. Tässä raportissa käytän sanaa ekvivalenssi tarkoittamaan käännöksen vastaavuutta.

Ekvivalenssista heijastuu ajatus, ettei kääntämisen pitäisi olla vaikeaa: kullekin sanalle tai ilmaisulle löytyy samaa tarkoittava sana tai ilmaisu, joten lähdeteksti sanelee melko tarkkaan myös käännöksen sisällön. Monet kielten ammattilaiset ovat kuitenkin kertoneet havainneensa, että kielet eivät aina vastaa toisiaan. (Leppihalme 2007, 366.) Jokaisen käännöstyötä aloittavan tulisikin ottaa tämä seikka huomioon: vaikka käännöksen vastaavuuden takaaminen on tärkeä osa prosessia, se ei ole yksiselitteistä ja siitä löytyy monia eri tulkintatapoja. Ekvivalenssi yksin tuskin mittaa käännöksen oikeellisuutta, vaikka sitä on Hytösen (2006, 67) mukaan pidetty yleisesti tärkeimpänä laatua mittaavana tekijänä sekä käännöksen lopullisena tavoitteena.

Kuten mitä tahansa käännöstä, ekvivalenssi koskee myös omaa työtäni. Koen vastaavuuden olevan tärkeä osa käännöstä – muutenhan voisin viittoa käännöksessä vaikka omia mielipiteitäni asiasta. Viestin välitys puolueettomasti osapuolelta toiselle on yksi tulkikoulutuksen perusarvoja, ja sitä aion opinnäytetyössäni noudattaa. Yksinomaan ekvivalenssilla en kuitenkaan saavuta lopputulosta, joka toteuttaisi perustavoitteeni kohdekielen ehdoilla toteutetusta käännöksestä.

Käännöstieteilijä Eugene A. Nida kehitti käännösteorian dynaamisesta ekvivalenssista. Sen perustavoitteena on, että käännöksen vastaanottajan reaktiot vastaavat lähtötekstin lukijoiden reaktioita. Nida katsoi, että käännöksen laatua arvioidessa tulee mennä kielen ja tekstin ulkopuolelle, ja käännöksessä tuli käyttää kohdekielille ominaisia ja luontevia ilmaisuja. Näin ollen käännös ei tuntuisi käännökseltä. Erikoista dynaamista ekvivalenssia tavoittelevassa käännöksessä on se, että käännöksessä on paitsi luovuttu lähtötekstin muodosta, joskus myös merkitykset muuttuvat. Asioilla on eri ihmisille erilainen merkitys, joten on valittava kohdekielen kulttuuriin sopiva, lähin luonteva asia korvaamaan lähtötekstissä esiintynyttä asiaa tai ilmiötä. Dynaamista ekvivalenssia on hyödynnetty maailman laajuisten julkaisujen käännöksissä. Eugene A. Nida työskenteli raamattuseurassa ja kehitti teorian dynaamisesta ekvivalenssista Raamatun kääntämisen pohjalta. (Vehmas-Lehto 1998, 54-57.)

Dynaaminen ekvivalenssi toimii mielestäni käännöksissä, joissa lähde- ja kohdekielen kulttuurit eroavat toisistaan radikaalisti. Raamattua on käännetty lähes kaikille maailman kielille, joten dynaamisesta ekvivalenssista on siinä varmasti ollut hyötyä. Tämän käännösteorian kohdalla tulee pohtia käännöksen vastaanottajien kulttuurieroavaisuuksia suhteessa lähdetekstin vastaanottajiin. Tässä työssä käännettävän tekstin vastaanottajat ovat suomenkielisiä, surevien lasten läheisiä tai heidän kanssaan työskenteleviä henkilöitä. Käännöksen vastaanottajat ovat samassa asemassa, vain kieli on viittomakieli. Lähtöteksti on mielestäni muotoiltu niin, ettei se vaadi kuulumista mihinkään kulttuuriin. Se on niin sanotusti yleismaailmallista, joka ei ole tarkoitettu vain suomenkielisille vaan kaikille, joita asia koskettaa. Näin ollen kulttuuristen seikkojen pohdinta käännöstyössäni on toissijaista.

6 PRODUKTIN TYÖVAIHEET

Tässä luvussa kerron vaihe vaiheelta, miten varsinainen käännöstyö eteni. Kääntäminen on monivaiheinen prosessi, jossa tekijä kokeilee eri ratkaisuja. Koska opinnäytetyö on opiskelijatyö, käännösprosessiin kuuluu myös palautteen saanti

kääntämisen lehtoreilta sekä äidinkielenään viittomakieltä käyttäviltä henkilöiltä. Lehtoreilta saatujen palautteiden pohjalta muokkasin käännettäni, ja lopullisessa versiossa otin huomioon kaikki saamani palautteet.

Rune Ingo (1990, 108-109) määrittelee käänösprosessin olevan ikäänkuin sillanrakennusta, jossa on kolme eri vaihetta: analyysi, siirto ja muotoilu. Lähtökohtana on lähdekieli ja sen tarkka analyysi. Toisella rannalla on kohdekieli, jonka taidon varassa kääntäjä muotoilee käänökselle lopullisen asun. Näiden kahden välissä on siirtovaihe, jossa lähtökielen merkitykset siirretään kohdekielelle. Ingo kuitenkin korostaa myös, että nämä työvaiheet eivät koskaan ole näin tarkkarajaisia tai toisistaan irrallisia. Ainoa työvaihe, joka suoritetaan täysin loppuun ennen seuraavaan vaiheeseen siirtymistä on tarkka käännettävän tekstin analysointi, joka ottaa tekstin kokonaisuutena huomioon. Käänösprosessin edetessä kääntäjä saattaa silti joutua palaamaan analyysiinsä, jotta hän kykenee laittamaan lopullisen kohdekielisen version paperille.

6.1 Käännettävän tekstin analysointi

Aloitin siis käänösprosessin analysoimalla käännettävää tekstiä: mitä se pitää sisällään, kenelle se on tarkoitettu ja mitä erityispiirteitä minun tulisi kääntäjänä ottaa huomioon. Tekstin tarkastelusta tekstilajina kerroin luvussa neljä. Opas on kirjoitettu niin että kuka tahansa pystyy ymmärtämään sitä. Se ei sisällä erikoissanastoa, joka vaatisi lukijalta etukäteistietoa tai asiantuntijuutta joltain tietyltä alueelta. Kieliasu on yleiskieltä. Yleiskieli on valtakunnallinen käyttökieli, joka on kaikille ikä- ja ammattiryhmille yhteinen ja kirjakielen normien mukaista. Asiatyyliin kuuluu selvä, havainnollinen sekä tiivis, kieliopillisesti korrekti ilmaisu. Yksinkertaiset lauserakenteet ovat helposti luettavia ja sanavalinnat tarkkoja. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2002, 259-260.) Minun tulee siis valita viittomarekisteri eli viittomistyyli niin, että tekstin asiallinen sävy välittyy.

Vieraita termejä ei käännettävässä osiossa juurikaan ole, mutta muutamien käsitteiden kohdalla jouduin käänösprosessin aikana tarkistamaan sanan varsinaisen merkityksen. Myös joidenkin ilmaisujen kohdalla jouduin itse pohtimaan

sen varsinaista merkitystä. Kääntämisessä tärkeää on, että kääntäjä itse ymmärtää tekstin sisällön. Vain siten hän voi tehdä oikeat käännösratkaisut, jotta asia välittyy kohdekielelle. Käännösratkaisuista ja edellämainituista ongelmakohtista kerron lisää alaluvussa 5.2.

Käännettävä teksti on helppolukuista ja selkeää. Selvän kielen yksi tärkein ominaisuus on jaottelu, jolloin teksti on jaettu typografisiin jaksoihin. Se auttaa ajatuskokonaisuuksien hahmottamista. Epäselvät osiot tai kohdat, jotka vaikuttavat keskeneräisiltä vievät huomiota koko tekstin hahmottamiselta. (Piehl & Vihonen 2006, 14-15.) Oppaassa eri aihealueet on jaettu lukuihin, ja jokainen otsikko kertoo tarkasti mitä teksti sisältää. Käännettävän tekstin otsikko on *Lapsen ja nuoren surun ilmeneminen*, ja se sisältää konkreettista tietoa siitä miten lapsen ja nuoren suru ilmenee käytöksessä. Myös muissa oppaan kappaleissa otsikko kertoo melko tarkasti, mistä kappaleessa on kyse.

Käännöstä tehdessä tulee ottaa huomioon lähtötekstin kohderyhmä. Jos käännöksen kohderyhmä eroaa lähtötekstin vastaanottajista, kääntäjän täytyy tietoisesti poiketa lähtötekstistä ja muokata sitä tarkoituksellisesti vastaavaksi (Ingo 1990, 41). Oman työni kohdalla tämä ei ole aiheellista: käännettävän oppaan lukijakuntaan kuuluvat henkilöt, jotka ovat tekemisissä surevien lasten kanssa riippumatta siitä, ovatko he suomenkielisiä tai viittomakielisiä.

Vaikka käännettävän tekstin aihe voi olla tunteita herättävä, sävy ei poikkea asiatyylisestä. Esimerkiksi lasten saduissa voi nähdä tunteisiin vetoavia ilmiöitä: lapsen empatia saadaan kuvailemalla esimerkiksi tarinan hahmoa surulliseksi tai jollain tapaa positiiviseksi hahmoksi. Käännettävän teksti kohderyhmää sen sijaan ovat aikuiset, eikä tunteisiin vedota millään tavalla. Teksti on ohjeistava, yleiskielellä kirjoitettu asiatyylinen teksti jossa ohjeistetaan miten toimia surevan lapsen lähipiirissä ja kerrotaan konkreettisesti havainnollistaen mitä tunteita sureva lapsi voi käydä läpi: *”Lapsi voi tuntea tarvetta vetäytymiseen omiin oloihinsa, jolloin on mahdollista käydä kaikessa rauhassa läpi sitä, mitä on tapahtunut.”* Mikäli lähdetekstissä pyrittiin vaikuttamaan lukijan tunteisiin, sen tulisi näkyä myös kohdekielisessä käännöksessä. Viittomakielessä tämä tarkoittaisi esimerkiksi viittomarekisterin toisenlaista valintaa.

6.2 Käännösratkaisut

Kääntämisen opintojaksojen aikana Humanistisessa ammattikorkeakoulussa puhutaan usein käännösratkaisuista. Käsite kuvastaa mielestäni hyvin sanontaa, jonka mukaan lähes jokainen viittomakielentulkki tekee erilaiset ratkaisut niin tulkkaustilanteessa kuin käännöksissään. Viittomakieli elää jatkuvasti, siinä on alueellisia eroja sekä useita eri tapoja viittoa samaa tarkoittava asia. Kahta samanlaista tulkintaa jostain asiasta tapaa harvoin. Omat käännösratkaisuni olen tehnyt oman tämänhetkisen asiantuntijuuteni pohjalta konsultoiden Humanistisen ammattikorkeakoulun lehtoreita. Kerron tässä kappaleessa analysointivaiheessa esilletulleista haasteista, ja siitä kuinka ratkaisin ne käännöstyössä.

Vieraita termejä käännöksessä ei siis juurikaan ollut. Yhden ilmaisun kohdalla jouduin kuitenkin tarkistamaan sanan varsinaista merkitystä, jotta voin tehdä siihen sopivan käännösratkaisun ja tuoda ilmaisun kohdekielelle ekvivalenssin huomioonottaen. Oppaassa mainitaan, että surevan lapsen käytös voi surun jälkireaktiona olla *regressiivistä* ja *taantuvaa*. Internetistä löytämäni Suomi Sanakirjan sivistyssanakirjan mukaan regressiivinen tarkoittaa samaa kuin taantuva ja takautuva. Regressiiviselle käytökselle en löytänyt selitystä. Lehtorin palautteen pohjalta päädyin ratkaisuun, jossa viiton sanan ensin sormiaakkosia käyttäen, sitten ilmaisen eleillä ja ilmeellä, miltä minun mielestäni regressiivisesti käyttäytyvä lapsi näyttää. Tällainen ratkaisu on melko yleisesti käytetty viittomakielessä, jossa ilmeet ja eleet ovat tärkeässä asemassa.

6.3 Käännösprosessin haasteet

Käännöksen työstämisen alkuvaiheessa vaikeinta minun oli noudattaa Roslöfin ja Veitosen (2006, 113) ohjeistusta luopua lähdetekstin muodosta. Luottamus omiin taitoihin vastavalmistuvana tulkkina ei ole vielä niin vankka, että käännettävään tekstiin uskaltaisi kajota rohkeasti. Ensimmäiset raakaversiot käännöksestä noudattivat todella pitkälti suomenkielen mukaista lähtötekstiä, mikä vaikutti

käännöksen toimivuuteen viittomakielellä. Esimerkiksi suomenkielen sanajärjestyksen noudattamisen näkyminen käännöksessä on *interferenssiä*.

Viittomakielessä ”sanajärjestys” on joskus täysin päin vastainen kuin suomenkielessä. Esimerkiksi lause *”Viha, pelko, syyllisyys, häpeä sekä huonommuuden ja avuttomuuden tunteet ovat niitä tunteita, joita menetyksen kokenut joutuu tuntemaan.”* tulisi kääntää viittomakielelle niin, että tekijä selviää ennen toimintaa. Tämä tekee ilmaisusta viittomakielisempää ja ymmärrettävämpää. Jokaisen käännettävän lauseen ydinmerkitys tulee tunnistaa ja muokata se viittomakieliseksi ilmaisuksi. Lehtorilta saamieni neuvojen ja esimerkkien avulla sain käännökseeni enemmän viittomakielelle tyypillisiä piirteitä.

Yksi koulutuksen aikana vahvimmin esiinnousseista, viittomakielelle tyypillisistä piirteistä ovat roolin eli perspektiivin vaihdot, jotka mainitsin jo luvussa neljä. Perspektiivien käyttö viittomakieltä tuottaessa on tärkeää, jotta tekstistä saa elävän. Lisäksi se on yksi tärkeimmistä viittomakielen ominaisuuksista, jota ilman teksti voi jäädä monotoniseksi. Perspektiivin käyttämisen viittomakielisessä käännöksessä voisi varovaisesti määritellä tarkoittavan passiivissa kirjoitetun tekstin muokkaamista aktiivissa kirjoitettuun. Käännettävä opas *Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut? Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville* on kirjoitettu suurilta osin passiivissa, ulkopuolisen kertojan näkökulmasta. Jotta saisin viittomakieliseen käännökseen elävyyttä, minun täytyi muokata tekstiä melko paljon saadakseni siihen eri perspektiivejä. Esimerkiksi lauseessa *”Lapsen tunteille ei aina jää, ja tällöin hän jää odottamaan ”vuoroaan”.*” ei ole tekijää. Tällöin kääntäjän tulee ottaa tekijäksi lapsi ja kertoa lause ikäänkuin lapsen näkökulmasta. Toinen esimerkki lauseesta, jossa tein perspektiivinvaihdon on lause *”Lasta auttaa, kun hänelle kerrotaan mahdollisista reaktioista ja siitä, miten omaa oloa voi helpottaa.”*. Tässä lauseessa kääntäjän tulee ottaa sen henkilön rooli, joka kertoo lapselle näistä asioista. Tällainen lähtötekstin muokkaaminen tuntui aluksi vieraalta ja pelottavalta.

Käännöksen raakaversiosta sain myös palautetta käsieni aktiivisuudesta viittomakieltä tuottaessani. Olen vasenkätinen, joten tuottaessani viittomakieltä vasen käteni on dominoiva. Tämä tarkoittaa, että tuotan yksikäätiset viittomat vasemmalla kädellä ja kaksikäätisissä viittomissa vasen on ikäänkuin tärkeämmässä roolissa.

Oikean eli minun tapauksessani ei-dominoivan käden tulee silti olla aktiivinen. Se tuo kieleen eloisuutta ja selkeyttä.

Käännöksen raakaversiota viittoessani oikea käteni jäi usein liian passiiviseksi. Yksikäätisissä viittomissa se oli suorana kehoni sivulla, ja kaksikäätisiin viittomiin se ei osallistunut yhtä aktiivisesti kuin vasen käteni. Olen saanut tästä ominaisuudesta palautetta jo aiemmin koulutuksen aikana. Luulen tietäväni syyn oikean käden passiivisuudelle. Oppiessani viittomakieltä olen katsonut mallia kampuksen oikeakätisiltä lehtoreilta. Tämä ei ole tuottanut suurempia vaikeuksia, mutta se on vaatinut minulta enemmän tarkkuutta. Olen joutunut kääntämään kaiken ikäänkuin ”peilikuvaksi”, minkä takia ei-dominoiva käsi on jäänyt vähemmälle huomiolle. Näin ollen se on jäänyt passiiviseksi. Myös joidenkin viittomien liikesuunnat olen oppinut tämän seikan takia virheellisesti, josta sain palautetta viittomakieliseltä lehtorilta.

6.4 Valmis produkti

Viittomakielisiä käännöksiä tallennetaan usein videoimalla niitä tai kirjallisin sanaglossein (Roslöf & Veitonen 2006, 109). Tavoitteenani oli tuottaa käännös videoituna ja tallentaa se DVD-levylle. Sanaglosseja tein vain muistiinpanoiksi itselleni, enkä lisännyt niitä työn liitteiksi. Mikäli käännöksen kohderyhmänä olisivat olleet viittomakielen tulkit, selkeiden sanaglossien liittämisestä työhön olisi ollut hyötyä. Valmiiden sanaglossien avulla tulkit voivat opetella niin sanottuja kiinteitä käännöksiä, joita ovat esimerkiksi kirkollisten toimituksien viralliset rukoukset kuten Isä Meidän –rukous sekä Uskontunnustus. Tämän opinnäytetyön käännöksen kohderyhmänä ovat kuitenkin viittomakieliset henkilöt. Heille sanaglosseista tuskin olisi ollut hyötyä, sillä niitä tulkitaan suomenkielen pohjalta. Tämä puolestaan ei vastaisi opinnäytetyöni perustavoitetta tuottaa käännös viittomakielen ehdoilla, jotta kohderyhmä voi hyödyntää KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry:n vertaistukipalveluja omalla äidinkielellään. Viittomakielellä ei ole kirjoitettua muotoa. Näin ollen ainoa ratkaisu käännökseni julkituonnissa oli videointi.

Tämän työn produkti on siis DVD, jolle on tallennettu valmis käännös. Kuvasin käännöksen Humanistisen ammattikorkeakoulun Kuopion kampuksen salissa, mistä

löytyi riittävä valaistus ja sopiva tausta tuotosta varten. Kuvasin käännöksen neljässä osassa, jotka editoin yhtenäiseksi videoksi ystäväni avulla. Lisäsin valmiiseen tuotokseen informaatiot tilaajasta, käännettävästä oppaasta sekä käännettävästä tekstiosioista. Alussa näkyy oma nimeni, oppilaitoksen nimi sekä se, että DVD on osa opinnäytetyötä. Levyn kansiin lisäsin samat informaatiot kuin tuotoksessa. Valmiista tuotoksesta tein neljä kopiota. Yhden kopion lähetän tilaajalle, yhden pidän itselläni ja kaksi ovat oppilaitoksen tarpeita varten.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuottaa viittomakielinen käännös KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry:n julkaisemasta oppaasta *Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut? Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville*. Valmiin käännöksen kuvasin ja taltioin DVD-levylle.

Kirjallisessa raportissa kerron prosessistani sekä tarkastelen käännösprosessia kahden tutkimuskysymyksen puitteissa: tekstilajin vaikutus käännökseen sekä skoposteorian ominaisuuksien soveltaminen omassa työssäni. Molemmissa tutkimuskysymyksissä kävi ilmi viittomavalintojen merkitys. Tekstilajin ohjeistavuuden ja asiatyylin välittyminen, sekä käännöksen skopoksen toteutuminen olivat molemmat riippuvaisia käännöksen oikeista viittomavalinnoista. Tietysti myös muut seikat kuten viittomistyylili eli rekisteri sekä pukeutuminen vaikuttivat asiaan.

Käännösratkaisut ovat jokaisella kääntäjällä henkilökohtaisia. Tässä työssä esitettyä käännösstrategiaa ei voi hyödyntää yleiseen käyttöön. Työ edustaa henkilökohtaista näkemystäni tämän tyyppisen suomenkielisen tekstin kääntämisestä suomalaiselle viittomakielelle. Opinnäytetyö on eräänlainen opiskelijan harjoitustyö. Työstäni voi kuitenkin olla hyötyä viittomakielisten lisäksi myös käännöstöitä tutkiville tai käännöstä itse tekeville.

Opinnäytetyön onnistumista voi mitata monella tapaa: käännöksen ja produktin laatu, kirjallisen osion kielellinen selkeys, tutkimustulosten julkituonti tai itsearviointin ja

reflektoinnin taito. Lähtökohtaisesti pidän opinnäytetyötä onnistuneena jos tavoite saavutetaan: tavoitteena oli kääntää osa KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry:n oppaasta *Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut? Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville*. Toimivan produktin tuottaneena arvioin opinnäytetyöni onnistuneen.

Huolimatta siitä, että kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, kirjallisen osion merkitystä ei pidä vähätellä. Raportissa tulee näkyä paitsi työn tutkimuksellinen osio, myös prosessi jonka produktin valmistuminen vaatii. Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnissa huomioidaan kirjallinen tuotos, sillä työn produktin epäonnistuminen ei saa olla työn hyväksymisen esteenä. Tämän vuoksi kirjallinen osio on produktin ohella erittäin tärkeässä asemassa.

7.1 Aikataulutuksen onnistuminen

Opinnäytetyötä tehdessä lehtorit kannustavat tekemään aikataulutuksia sekä asettamaan välitavoitteita. Nämä ovat ikäänkuin työkaluja aikataulun hallitsemiseen sekä työmäärän jakamiseen tasaisesti tietylle ajanjaksolle. Humanistisessa ammattikorkeakoulussa opinnäytetyön tekeminen aloitetaan jo kolmannen opiskeluvuoden aikana, mikä antaa opiskelijalle enemmän aikaa itse työn tekemiseen. Perusasioiden selvittäminen kannattaa tehdä ennen viimeistä lukuvuotta.

Tämän opinnäytetyön aloitin kolmannen opintovuoden syksyllä tarkastelemalla mahdollisia aiheita työlle. Keväällä 2011 aihe ja tilaaja varmistuivat, ja opinnäytetyötä pohjustavat dokumentit, kuten ideapaperi valmistuivat. Neljännen vuoden alkaessa syksyllä 2011 aloitin itse opinnäytetyön tekemisen. Marraskuussa 2011 järjestettiin väliseminaari opinnäytetöistä, mutta silloin kasassa oli kuitenkin vasta melko pieni osa. Suurimman osan opinnäytetyön kirjallisesta osiosta sekä produktin tein keväällä 2012.

Aikataulutus oli loppuvaiheessa melko tiukkaa, mihin osaltaan vaikutti työn näkökulmien muotoutuminen vasta viime hetkillä. Tutkimuksellisen osion lisäksi

produktin tekeminen loppumetreillä tiukensi aikataulua. Opiskelijana aikataulutuksen tekeminen on aina ollut minulle haastavaa. En kuitenkaan koe työni kärsineen aikataulun kiireellisyydestä. Käännös valmistui ajoissa, ja olen siihen tyytyväinen.

7.2 Mahdolliset jatkotutkimukset

Opinnäytetyössäni kohtasin monia näkökulmia ja asiainhaaroja, joita tarkastelemalla voisi todennäköisesti tuottaa mielenkiintoisia tutkimuksia. Yksi merkittävimmistä on suomalaisen viittomakielen ”tekstilajit”. Koska kielellä ei ole kirjoitettua muotoa, varsinaisesti tekstilajeista ei voida puhua, mutta ne ovat silti olemassa myös viitotuissa kielissä. Rekisterin valinnasta opiskellaan viittomakielentulkin koulutusohjelmassa, mutta niiden raja on häilyvä eikä aiheita ole varsinaista tutkittua tietoa juurikaan. Toinen aihe on mahdollinen uusi käännösteoria viitotuille kielille. Teoksia aiheen ympärillä on vain muutamia, ja tähän asti viittomakielelle kääntävät ovat joutuneet turvautumaan puhuttujen kielten pohjalta kehitettyihin käännösteorioihin. Selvittämättä on tarvisisiko viittomakieli täysin oman käännösteoriaansa. Kääntäminen visuaaliselle kielelle on tutkimusalana melko nuorta, joten aiheen ympärillä lienee varsin laaja kirjo vielä löydettävissä olevia tutkimusaiheita.

Tilaajan näkökulmasta mahdollinen jatkotyönaihe on tietenkin *Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut? Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville* –teoksen käännöstyön jatkaminen. Tässä työssä käännettiin vain pieni osa 62 sivun laajuisesta oppaasta. Tulevina vuosina käännöstyötä voisi jatkaa uusien opinnäytetöiden puitteissa, jotta mahdollisesti koko opas olisi tulevaisuudessa käännetty viittomakielelle. Tutkimusaiheita käännöksen ympäriltä ei puutu, kuten jo edellisessä kappaleessa mainitsin.

LÄHTEET

- Eho, Sirkku & Kanerva, Marjaana 2005. Lapsen suru. Helsinki: Kirkkopalvelut.
- Dyregrov, Alte 1993. Lapsen suru. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Dyregrov, Alte & Raundalen, Magne 1997. Sureva lapsi ja koulu. Tampere: Vastapaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2002. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Honkanen, Suvi 2006. Lauseet, jaksot ja (ala)laji viraston ohjailevissa kirjeissä. Teoksessa Heikkinen, Vesa (toim.) Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 191-217.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2009. Opinnäytetyöopas. Ammattikorkeakoulun perustutkinnot.
- Hytönen, Niina 2006. Käännösteorioiden kirjo kääntäjän työväliseksi. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen Terhi (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 66-83.
- Ingo, Rune 1990. Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käännöstieteeseen. Helsinki: WSOY.
- Kapari, Jaana 2005. Kohtaamisia tuntemattoman kanssa. Teoksessa Rikman, Kristiina (toim.) Suom. huom. Kirjoituksia kääntämisestä. Helsinki: WSOY, 29-40.
- Kivikko, Maarit 2011. Opinnäytetyö HUMAK. Email hanna.hyodynmaa@terveystalli.fi 9.9.2011.
- Kivikko, Maarit 2012. Opinnäytetyö HUMAK. Email hanna.hyodynmaa@terveystalli.fi 11.4.2012.
- Kuurojen Liitto ry & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2010. Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma. Helsinki
- Käpy – Lapsikuolemaperheet ry 2011. Etusivu. Viitattu 20.11.2011. <http://www.kapy.fi/>
- Käpy – Lapsikuolemaperheet ry 2011. KÄPY-lehti. Viitattu 20.11.2011. <http://www.kapy.fi/index.php?page=kaepy-lehti>
- Käpy – Lapsikuolemaperheet ry 2011. Tietoa uudesta kirjallisesta materiaalista. Viitattu 20.11.2011. <http://www.kapy.fi/index.php?page=tietoa-uusista-opinnaeytetoista-ja-oppaista>
- Laki Suomen hallitusmuodon muuttamisesta (969/1995)
- Leppihalme, Ritva 2007. Kääntäjän strategiat. Teoksessa Kovala, U. & Kujamäki, P. & Paloposki, O. & Riikonen, H.K. (toim.) Suomenoskirjallisuuden historia 2. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 365-373.
- Mauranen, Anna 2006. Genre, käännös ja korpus. Elämäntaito-oppaat tarkastelussa. Teoksessa Mäntytyinen, Anne & Shore, Susanna & Solin, Anna (toim.) Genre – tekstilaji. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 214-239.

- Palonen, Kari 1988. Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon. Tampere: Vastapaino.
- Peltola, Lauha & Viika, Kaarle & Kivimäki, Salli 1988. Surun lintu. Lapsi kysyy kuolemasta. Pieksämäki: Tyttöjen keskus.
- Piehl, Aino & Vihonen, Inkaliisa 2006. Käännetäänkö tekstisi, tulkataanko puheenvuorosi? Selvää suomea kansainvälisesti. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Rahtu, Toini 2011. Tekstilaji on työkalu. Teoksessa Immonen, Leena & Pakkala-Weckström, Mari & Vehmas-Lehto, Inkeri (toim.) Kääntämisen tekstilajit ja tekstilajien kääntäminen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 11-28.
- Reiss, Katharina & Vermeer, Hans 1986. Mitä kääntäminen on. Suom. Pauli Roinila. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006. Suomalaisen viittomakielen kääntäminen ja käännosteoria. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 108-120.
- SuomiSanakirja.fi 2012. Sivistyssanakirja. Viitattu 7.3.2012
<http://suomisanakirja.fi/regressiivinen>
- Tarkoma, Elise & Vuorijärvi, Aino 2010. Ammattisuomen käsikirja. Kirjoitustaito. Tekstilajeja. Helsinki: WSOYpro
- Uittomäki, Susanna & Mynttinen, Sirpa & Laimio, Anne & KÄPY-
Lapsikuolemaperheet ry 2011. Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut? Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville. Tampere: KÄPY –
Lapsikuolemaperheet ry.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 1999. Kopiontia vai kommunikointia? Johdatus käännosteoriaan. Helsinki: Finn Lectura.
- Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vivolin-Karen, Riitta & Lehtonen, Aliisa 2005. Viittomakieli 2. Suomalaista Viittomakieltä aikuisopiskelijoille. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

LIITTEET

Liite 1

Käännettävä tekstiosio teoksesta *Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut? Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville.*

1. LAPSEN JA NUOREN SURUN ILMENEMINEN

Lapsi tai nuori saattaa kohdata monenlaisia menetyksiä, mutta läheisen kuolema on yksi elämän raskaimmista kokemuksista, jonka käsittelemiseen hän tarvitsee aikuisen tukea. On muistettava, että pienelläkin lapsella on kyky surra ja tarve ilmaista tunteitaan ja menetyksen synnyttämiä ajatuksia. Suru on terve reaktio menetykseen, ja lasta tulisi rohkaista suremaan, ilmaisemaan suruaan ja muistelemaan rakasta läheistään. Tunteiden rehellinen kohtaaminen ja niiden ilmaiseminen ovat yhteydessä hyvään terveyteen, sillä elimistö reagoi tunteisiin silloinkin, kun niitä ei tunnisteta tai ne tukahdutetaan.

Perheenjäsenen kuolema on traumaattinen menetys, ja sen myötä lapsen turvallisuudentunne kokee syvän järkytyksen. Lapsella on tehtävänänsä sekä traumatyö että surutyö. Hänen on ensin saatava käsitellä traumaattista tapahtumaa, jotta surulle tulee mieleen ”tilaa”.

Tavallisimmat välittömät reaktiot, jotka ilmenevät heti traumaattisen kokemuksen jälkeen:

- sokki ja epäusko
- kauhistus ja vastustus
- välinpitämättömyys ja lamaantuneisuus
- tavallisten toimien jatkaminen.

Sokki on suoja mekanismi, joka antaa lapselle mahdollisuuden tajuta tapahtunut vähitellen. Sokki ja epäusko voivat ilmetä esimerkiksi siten, että lapsi kieltää tapahtuneen sanomalla: ”Ei ole totta, sinä valehtelet.” Joku lapsi reagoi heti rajusti, toinen taas lamaantuu ja muuttuu apaattiseksi. Lapsi voi myös jatkaa tavallisia puuhia, ihan kuin mitään tavallisuudesta poikkeavaa ei olisikaan tapahtunut. Näin toimiessaan hän hakee turvaa tutuista asioista.

Kun muutkin perheenjäsenet ovat kriisissä, lapsen suru voi jäädä näky-mättömiin. Lapsen tunteille ei aina jää tilaa, ja tällöin hän jää odottamaan ”vuoroaan”. Joskus suru viivästyy niin paljon, että reaktioiden ei enää ymmärretä liittyvän menetykseen. Myös lapsen tapa surra näkyvästi vain hetkittäin saattaa aiheuttaa sen, että aikuiset eivät huomaa tapahtuneen edelleen vaikuttavan häneen.

Mahdollisia jälkireaktioita läheisen kuolemaan:

- pelko ja haavoittuneisuus
- murhe ja kaipaus
- hermostuneisuus
- viha
- voimakkaat muistikuvat
- ahdistus
- tapahtumasta muistuttavien tilanteiden välttäminen
- kuvitelmat
- syyllisyyden ja häpeän tunteet
- univaikeudet
- fyysiset vaivat
- vainajan etsiminen (pienet lapset)
- keskittymisvaikeudet
- käytöshäiriöt
- aggressiivisuus
- regressiivinen eli taantuva käyttäytyminen
- traumaattiset leikit
- tunne vainajan läsnäolosta
- henkinen kypsyminen
- muutokset persoonallisuudessa
- kouluvaikeudet
- pessimismi
- muiden ihmisten välttäminen.

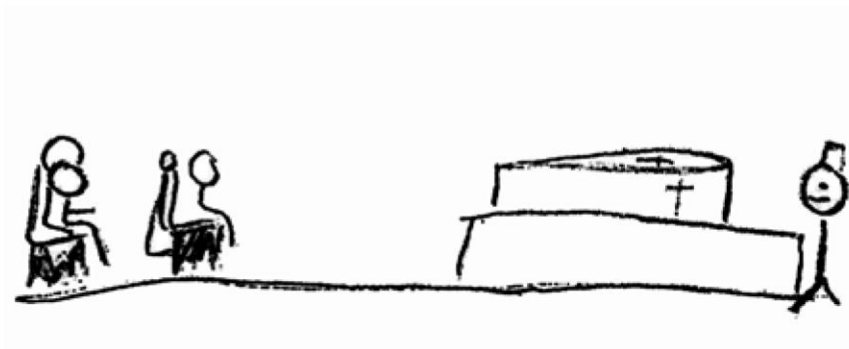
Käyttäytymisen muutokset ovat tavanomaisia surevalle lapselle. Esimerkiksi koulusuoritusten taso saattaa muuttua. Lapsi voi tuntea tarvetta vetäytymiseen omiin oloihinsa, jolloin on mahdollista käydä kaikessa rauhassa läpi sitä, mitä on tapahtunut. Tavallinen jälkireaktio perheenjäsenen kuoleman jälkeen on ahdistus ja pelko siitä, että itselle tai muillekin perheenjäsenille tapahtuu jotakin. Surevan lapsen turvallisuuden tarve kasvaa, hänestä voi tulla takertuva ja hän saattaa reagoida voimakkaasti eroihin. Kuolemantapaukseen liittyvät muisti- ja mielikuvat voivat häiritä voimakkaina, ja niiden torjunta saattaa ilmetä levottomuutena. Asiat pyörivät lapsen mielessä usein erityisesti illalla, ja sen vuoksi hänen on vaikea nukahtaa, hän voi heräillä yöllä tai nähdä painajaisunia. Suru tuntuu joskus myös fyysisinä reaktioina. Selittämätön päänsärky ja mahakipu sekä lihominen tai laihtuminen ovat yleisiä oireita.

Surun aiheuttama tunnemyrsky yllättää usein myös voimallaan ja kestollaan. Tunteet saattavat vaihdella nopeasti tunnetilasta toiseen ja tätä voi jatkaa tunteista ja päivistä kuukausiin, kuitenkin ajan myötä helpottuen. Lapsella ei ole vielä elämäkokemuksen tuomaa tietoa siitä, että menetyksestä voi toipua ja pahimmatkin tunteet helpottuvat aikaa myöten. Saattaa olla, että lapsi ei ole voinut kuvitellakaan niin voimakkaita tunteita olevan olemassa.

Viha, pelko, syyllisyys, häpeä sekä huonommuuden ja avuttomuuden tunteet ovat niitä tunteita, joita menetyksen kokenut joutuu tuntemaan. Suru saattaa joskus ilmetä äärimmäisinä vihanpurkauksina ja raivona. Kotona on oltava lupa kaikenlaisiin tunteisiin, ja mikäli läheiset kykenevät ottamaan nämä tunteet vastaan, lapsen olo helpottuu. Rakentavia tapoja ilmaista kielteisinä pidettyjä tunteita voi opetella ja harjoitella. Lasta auttaa, kun hänelle kerrotaan mahdollisista reaktioista ja siitä, miten omaa oloa voi helpottaa.

Sureva lapsi voi myös käyttäytyä ”todella hyvin”, pyrkien luomaan iloisempaa ilmapiiriä kotiin ja ympärilleen. Näin käyttäytyvää lasta ei saa unohtaa tuen ulkopuolelle, sillä vaarana on, että hän pyrkii käyttöksellään suojelemaan muita surulta ja silloin hänen omat todelliset tunteensa

jäävät käsittelemättä. Moni sureva nuori on kertonut pitäneensä itseään omituisena ja poikkeavana, kun suru on nostanut mieleen ajatuksia koko ihmisen olemassaolosta. Monesti lapset ja nuoret jäävät yksin näiden vakavien pohdintojen kanssa, kun aikuiset eivät ymmärrä, miten paljon menetys heihin vaikuttaa.

Liite 2

Käyttösopimus

LIITE HUMAKin OPINNÄYTETYÖSOPIMUKSEEN

2.11.2011

Käpy – Lapsikuolemaperheet ry. ja Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelija Hanna Hyödynmaa ovat sopineet 2.11.2011 seuraavaa Hanna Hyödynmaan opinnäytetyön produktin (DVD osasta Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut ? Opas läheisille sekä lasten ja nuorten kanssa työskenteleville –julkaisusta).

Käpy – Lapsikuolemaperheet ry :llä on oikeus ottaa saamastaan DVD-levystä korkeintaan kuusi (6) kopiota. Käpy – Lapsikuolemaperheet ry :llä on oikeus antaa haluamilleen yhteistyötahoille, kuten Suomen Nuoret Lesket ry :n käyttöön DVD. Näillä yhteistyötahoilla ei ole oikeutta levittää tai kopioida DVD :tä ilman opiskelijan, Hanna Hyödynmaan, antamaa lupaa.

Lisäkopioiden ottamisesta on sovittava erikseen Hyödynmaan kanssa. Käpy – Lapsikuolemaperheet ry :llä on oikeus julkaista DVD verkkosivuillaan tai muuttaa DVD :n sisältö teknisesti sellaiseen muotoon, että se voidaan julkaista yhdistyksen verkkosivuilla. Verkkosivuversioon ei saa tulla sisällöllisiä muutoksia, vaan niistä on aina neuvoteltava tekijän kanssa.

Tätä sopimuksen liitettä on laadittu yhteensä kaksi (2) kappaletta, yksi molemmille sopijaosapuolille.

Kuopiossa ja Tampereella 2.11.2011

Maarit Kivikko
Käpy – Lapsikuolemaperheet ry.

Hanna Hyödynmaa

